

70. – 90. LÉTA

70.LÉTA

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE A HISTORICKÝ KOMPROMIS

Roku 1973 postihla Evropu ropná krize: země vyvážející ropu sdružené v OPECu se rozhodly **zvýšit cenu ropy o 70%** a zároveň snížit export o 10%. To se promítlo do reality závratným nárůstem cen ropy, a tedy i omezení výroby, zavírání továren, další znehodnocování měny, zvyšování cen dovozu a šíření černého trhu, a samozřejmě zadlužení státu.

V tomto období krize a neklidu se objevil náznak změny a příslib budoucího obratu: v březnu 1972 byl zvolen tajemníkem PCI Enrico **Berlinguer**. Byl to charismatický člověk, silná autorita, které se podařilo změnit nehybnost strany.

V roce 1973 publikoval sérii článků, v nichž načrtl projekt **HISTORICKÉHO KOMPROMISU** mezi **komunisty, socialisty a křesťanskými demokraty**. Tento plán měl odvrátit **nebezpečí** možného nástupu autoritativní vlády v důsledku šířícího se terorismu. Odmítl názor, že by DC byla neměnnou, „nehistorickou“ kategorií, reakční stranou a upozornil na její pestrou sociální skladbu a na síly, které mají zájem na reformách, a na ukončení politiky mrhání veřejnými prostředky.

Svým projektem Berlinguer navazuje vědomě na zkušenost spolupráce mezi těmito stranami z doby rezistence, která se promítla sice do ústavy, ale nikoli do politického systému země. Italská společnost se ale od doby války dost změnila, došlo k posunu hodnot a většina Italů viděla přítomnost i budoucnost spíše v pojmech materiální a konzumní reality, než z hlediska ideálů, s nimiž přišel Berlinguer.

Historický kompromis byl zároveň pokusem komunistů o vytyčení tzv. třetí cesty k socialismu, která neměla být opakováním sovětské zkušenosti, ani neměla následovat sociálně-demokratickou linii.

Program vzbudil více ohlasu v cizině než v Itálii. Nicméně některé jeho principy byly podnětem k veřejným diskusím.

V této době navíc ropná krize a hospodářská recese způsobily vyšší **nezaměstnanost**, zavírání továren, rušení závodů, odliv kapitálu do zahraničí, kde byly nižší mzdy. Dělníci opět stávkovali, obsazovali továrny. Odbory sice nabádaly k umírněnosti, mezi dělnictvem se angažovali různí levicoví **extrémisté**, k nimž se přidružily od roku 1970 **Rudé brigády**.

RB

Členové byli většinou z dělnických rodin nebo střední vrstvy – účastníci studentského hnutí, komunistická mládež. Byli to příznivci revoluční vlny z přelomu 60. a 70. let, kteří byli přesvědčeni, že je v jejich silách urychlit chod dějin a tohoto obratu měli dosáhnout násilnými akcemi, vedenými z podzemí. Měly vyhrotit protiklady kapitalismu a přerůst v konflikt mezi vykořisťovanými a vykořisťovateli.

1972 unesli na 20 minut šéfa SIT Siemensu

1974 se metody přiosťují: únos na 35 dní soudce Maria Sossiho

Přestože se Itálie vzpamatovala v polovině 70. let z hospodářské krize, začala zase exportovat do zahraničí a ekonomika se zdála být na vzestupu, to samé neplatilo pro politiku – nestabilita, nerovnováha, nedostatek vůle nalézt východisko, uspokojujivé řešení pro hlavní politické síly země.

Realitou bylo rychlé **střídání vlád** provázené růstem pravicového i levicového **terorismu**.

VOLBY

Regionální volby 1975: kampaň DC slibovala zemi klid a pořádek, PCI (opírající se o rudé provincie Emilia-Romagna, Toscana, Umbria) měli za heslo „strana čistých rukou“.

Výsledky: DC 35%, PCI 33%, PSI 12%...tedy výrazný úspěch levice. Přiblížila se téměř k magické hranici 51% . DC na to reagovala tím, že do svého čela dosadila člověka čestného, který nebyl zapleten do korupčních skandálů: Benigna Zaccagniniho (bývalý partyzán).

V dalším roce se konaly **parlamentní volby**. Ty vyvrátily všechny sondáže a ukvapené předpovědi pádu DC. Ti totiž získali 38,7% hlasů a komunisté 34,4%. Vznikla tak nová DC vláda v čele s Giuliem **Andreottim**. Ten vedl i následující dva kabinetu.

Na druhé straně zde byl Aldo **Moro**, jeho stranický kolega, který sondoval možnost užší spolupráce s komunisty. Ti spolupráci zvažovali. To ale nepochopila velká část voličů, především intelektuálové a mladí nezaměstnaní dělníci. Znovu se obnovily tedy studentské a dělnické nepokoje, 1977 studenti obsadili římskou univerzitu.

Na toto obnovené vření zareagovaly **Rudé brigády**, které promyšlenými teroristickými úderu chtěly zcela **ochromit fungování státu**. Jejich strategie ničení spočívala v atentátech proti soudcům, novinářům a vysokým policejním úředníkům. V roce 1977 bylo zavražděno 7 a zraněno 40 lidí.

V březnu 1978 však došlo k něčemu nepředvídatelnému. Andreotti měl právě představit novou vládu a oznámit sněmovně, že bude mít podporu komunistů. Ale na cestě do parlamentu přepadlo komando Alda **Mora**, který chtěl spolupráci s komunisty. Postřílelo celou eskortu a jeho zajalo na 54 dní, během nichž nebyl Moro nalezen a snad ani hledán. Poté byl zavražděn a existuje mnoho spekulací, že to nemusely být přímo RB.

V následujících třech letech padlo za obětí dalších 81 lidí.

Toto nesmyslné vraždění začalo řady teroristických organizací vnitřně nahlodávat a postupně rozkládat. Pozitivní roli hrál také zákon, který snižoval trest teroristům, kteří se rozhodli spolupracovat s policií (*pentiti*- kajícníci).

Důležitou roli v rozbití ultralevých skupin sehrál i generál Carlo Alberto **Dalla Chiesa**, hlava protiteroristických sil.

Komunisté byli po celou dobu 70.let důležitou součástí politického života: vláda mohla svá rozhodnutí realizovat jen s jejich podporou. V roce 1979 však vedení PCI konstatovalo, že linie historického kompromisu selhala, protože k podílu na moci nemá ani o krok blíže. Voliči to dali straně najevo v dalších volbách, kdy strana ztratila kolem 1,5 milionu voličů. Na podzim Berlinguer oznámil konec historického kompromisu a strana odešla do opozice jako tzv. **demokratická alternativa**, tj. spojení všech sil levice, která by zbavila DC mocenského monopolu. Ovšem komunisté a socialisté nebyli schopni nalézt společnou řeč, takže se tento projekt nezrealizoval.

Svou dosavadní moc ztrácely i **odbory**. Na konci desetiletí se zaměstnavatelé cítili už natolik silní, aby mohli přejít k ofenzivě. První byl FIAT, který v roce 1980 propustil náhle 14 000 dělníků s odůvodněním, že na mezinárodních trzích poklesla poptávka. Odbory sice rychle obsadily továrny, ale obratné manévry šéfa průmyslového gigantu dělníky rozdělily, podemlely jejich solidaritu a odbory musely podepsat kapitulaci. Toto ovšem byl precedens, který se prosadil i v příštím desetiletí.

80.LÉTA

V roce 80 postihlo jižní Itálii **zemětřesení**, při kterém zahynulo přes 3000 lidí, 7,5 tisíc bylo zraněno a 200 tisíc zůstalo bez střechy nad hlavou. Stát sice vynaložil obrovské částky, ale ty zmizely v nenávratnu.

Italská společnost se ale dále vyvíjela bez větších otřesů: zaměstnavatelé si upevnili své pozice, nové investice a modernizace výroby přispěly k **probuzení ekonomiky**. Někdy se hovoří o „druhém hospodářském zázraku“.

Kromě strojírenství si razí své prvenství **italská móda**, která se stává světovým pojmem.

Oděvní průmysl, výroba bot a zboží osobní spotřeby těžily z nápaditosti návrhářů a designérů.

Začínají poprvé prosperovat i střední a menší podniky rodinného rázu.

V roce 1987 se stala Itálie 5. hospodářsky nejsilnější zemí světa a předstihla i Velkou Británii.

V něčem se Itálie ale od ostatních západních zemí lišila:

- ve vyspělých zemích se snižovalo procento a význam státních podniků, v It. naopak
- specifikem byl průmyslový gigant rodiny Agnelli Fiat, který silně ovlivňoval i další odvětví.
- 80% průmyslu tvořily malé a střední podniky, které by neobstály bez bankovních půjček
- italské bankovníctví bylo nepružné a čekala je privatizace, k níž scházela rozhodnost
- nestabilita it.měny, devalvace v roce 1987, pak 1992 usnadnily export, ale přinášely nebezpečí invaze zahraničního kapitálu, který se mohl snadno zmocnit domácích podniků
- vzestup země se týkal opět jen středu a vyspělého Severu, na Jihu byla nezaměstnanost až třikrát vyšší

Na politické scéně dochází k **úpadku vlivu komunistů**. 1981 Berlinguer se rozešel s Moskvou, prohlásil ruský socialismus za vyčerpaný. Načrtl nový program „třetí cesty k socialismu“, ale 1984 Berlinguer náhle zemřel a PCI ztratila vůdce, což ji postupně vymazávalo z politické scény.

1979 je prezidentem zvolen socialista, antifašista a důsledný demokrat **Sandro Pertini**, který si svým přístupem získal velkou autoritu a prestiž.

Za jeho prezidentství se odehrály volby 1983, v nichž DC poklesla jen na 33% (nejméně od roku 1948). Její rozčarování a rozpory způsobily, že se do čela vlády dostal poprvé socialista: **Bettino Craxi**. Je znám svým odporem a nedůvěrou k italským komunistům a odborům, za to byl oceňován průmyslovými kruhy. Jeho první kabinet se udržel u moci celé tři roky, což bylo od války nejdéle. Nicméně hospodářské úspěchy, které si přičítal na své konto, byly dílem autonomních dřívějších procesů neovlivněných kabinetem. S největšími problémy státu neudělal kabinet nic: obrovský veřejný dluh, rozbujelá a zkorumpovaná veřejná správa, nepoměr mezi Severem a Jihem...

Socialistická strana nastoupila cestu „**hrabivého socialismu**“: předvádění bohatství, přepychu a luxusu politiků týkající se bydlení, odívání, hostin.

Úspěchy ekonomiky se konečně začaly projevovat i na Jihu: síť (mnohdy nadbytečných) dálnic, nové stavby, začíná se řešit problém analfabetismu, mizí vesnice bez elektřiny a kanalizace.

Nejrůznější sociální vymoženosti v podobě důchodů, plýtvání léky atd. představovaly silný nápor na státní pokladnu, rostly veřejné výdaje a zvyšovala se státní zadluženost. Vytvořila se všeobecná nedůvěra v stát a jeho instituce a převládlo mínění, že tím pravým problémem

země jsou vlastně **státní orgány a celý politický systém** znemožňující řešení skutečných přezrálých problémů.

Po pádu Berlínské zdi a rozpadu tábora zemí reálného socialismu se komunisté přejmenovali na Stranu demokratické levice a později došlo k jejímu štěpení.

Hlavní sféru vlivu ve státních podnicích a institucích si mezi sebe rozdělili **Andreotti** (DC, premiér počátkem 90.let, schopný a nejzkušenější politik, již 7krát v čele vlády) a socialista **Craxi**. Ovšem mentalita italské společnosti se dost za tu dobu změnila a nešlo vládnout stejnými metodami. Byli až příliš sebejistí na to, že **státní dluh** činil 100% hrubého ročního produktu a jeho roční přírůstek činil víc než 10%.

Hovoří se o „**morálním politickém a ekonomickém úpadku státu**“.

90.LÉTA

V 90.letech se v politice objevují nové síly: LIGY, které programově usilují o **rozdělení země** na tři části. Je to především liga severu (Lega Nord), která se snaží zbavit břímě Jihu.

Jih, tedy území na jih od Říma, je trvale bolestivým místem organismu italského státu. Kromě ekonomických problémů se potýká i s politicko-společenskou oblastí, která je silně ovládaná mafií, disponující obrovskými financemi získanými z obchodu s drogami a zbraněmi.

Mafie kontrolovala průmysl, obchod i místní správu a bez jejího souhlasu nedošlo k žádné významnější změně. I obyvatelé si přivykli k tomu, že korupce a podvody elit mafie jsou nedílnou součástí života.

Generál **Dalla Chiesa**, kterému se podařilo úspěšně vypořádat s RB, ovšem nebyl tak úspěšný s mafií. Poté co se stal prefektem Palerma a snažil se získat kajícíky z řad mafie, byl zavražděn.

Velkou roli v boji s mafií sehráli odvážní soudci a prokurátoři. Především **Giovanni Falcone** (o jeho činech byl natočen stejnojmenný film), který došel poznání, že problém mafie není pouze záležitostí Jihu, a že tato organizace má nezanedbatelný vliv a mocné ochránce i v nejvyšších **politických kruzích státu**. To ho stálo v květnu 1992 život.

Falcone a další soudci vytvořili nepolitické hnutí **Mani pulite**, které mělo za následek politické zemětřesení, kdy se zhroutil politický mechanismus ovládající zemi od konce války. Na jeho počátku byl nenápadný skandál: milánský prokurátor Antonio Di Pietro nařídil pro podezření ze zpronevěry zatknout v roce 1992 Maria Chiesu, správce městského starobince. Ten byl zatčen při přebírání 7milionového úplatku. Dalších 30 milionů hodil do záchodu při policejní prohlídce jeho kanceláře. Chiesa byl členem Craxiho socialistické strany a začal mluvit: přiznal tučné konto ve Švýcarsku a to, že odevzdával straně část úplatků. Uvedl konkrétní jména a tak soud zatkl několik desítek osob. Začali mluvit další a tak se strhla lavinová reakce, která opustila hranice Milána a Lombardie (vyděračský kartel) a dosáhla celostátních rozměrů. Vyšetřování ukázalo existenci tzv.tangenti = úplatky, podíly, které plynuly do rukou zástupců státních institucí a veřejné správy bez nichž se neobešla jakákoli stavební či hospodářská činnost. Soudci požádali Parlament o zrušení imunity 54 DC poslanců a 42 socialistů, a dalších. Craxi odešel ze země a Andreottiho čekal proces. Akce čistých rukou tak přivedla rozklad a pád jak DC tak socialistické strany.

V červnu 1992 nastoupil kabinet Giuliana Amata: „vláda profesorů“, odborníků, kterým byla politika klientelismu a korupce cizí. Byli zatčeni zásadní kápoové mafie (Totó Riina, Carmine Alfieri).

V roce 1993 přešla Itálie na většinový volební systém (britský model). To přivedlo mnohé publicisty a politology k prohlášení „Konce první republiky“. Nicméně ústava zůstala.